

URTX

LA MAREDEDÉU DE CAL CODINA:
UNA DESCONEGUDA TALLA ROMÀNICA PROCEDENT
DEL TALLADELL (L'URGELL)

Francesc Rodríguez Bernal

LA MAREDEDÉU DE CAL CODINA: UNA DESCONEGUDA TALLA ROMÀNICA PROCEDENT DEL TALLADELL (L'URGELL)

Abstract

En 1915 el fotógrafo Adolf Mas i Ginestà tomó 5 fotografías de importantes elementos patrimoniales del Talladell. Entre estas, destaca la imagen de una Virgen con el Niño romànica que, cien años después, ha sido localizada en una colección particular, en Madrid. El presente trabajo describe y ofrece imágenes de uno de los pocos ejemplos de talla de madera religiosa de cronología romànica de la comarca del Urgell.

In 1915 Adolf Mas i Ginestà took 5 pictures from important elements of the historical and cultural heritage of Talladell. It should be noted a wooden image of the Virgin and Child which can be dated in the thirteenth century. This image has been located in a private collection, in Madrid. This paper describes on of the few examples of Romanesque religious wooden figure or the Urgell region.

Paraules clau

Segle XIII, marededéu, talla de fusta religiosa, l'Urgell, verge amb el nen, art romànic.

Les terres catalanes són també conegudes arreu per la seva capacitat per generar contínuament notícies de noves descobertes relacionades, molt particularment, amb els àmbits de l'arxivística i el de les arts. En efecte, la bibliografia especialitzada és farcida de treballs que posen a prova els projectes més ambiciosos donant a conèixer noves troballes que amplien i completen els coneixements de la comunitat científica. Si aquestes descobertes són força habituals per períodes baixmedievals i d'època moderna, són menys nombroses per èpoques anteriors al segle XIII, però no inexistents. En l'àmbit de la documentació, per exemple, són prou conegudes les dificultats que tenen els responsables de la monumental *Catalunya Carolíngia* per aconseguir finalitzar la magna obra començada ja fa dècades per Ramon d'Abadal, i entre els problemes cal citar l'aparició de documents nous una vegada finalitzades algunes edicions.¹ Arxius familiars sencers que custodien documents dels segles IX, X, XI i XII són cada vegada més accessibles, i els desconeguts o tradicionalment tancats són editats i posats a disposició dels investigadors.²

El treball que presentem vol afegir-se a aquestes descobertes, amb la publicació de la descripció i presentació d'imatges que hem recollit i referides a una marededéu de factura romànica procedent del Talladell (Tàrrrega - l'Urgell) l'existència de la qual era, en termes generals, desconeguda per la comunitat científica,³ tot i que una imatge seva fou presa ja a començaments del segle passat. Aquesta troballa (que hauríem d'anomenar, de fet, redescobriments) permet incrementar el catàleg de les peces de talla romànica de la comarca de l'Urgell, indret on no existien, fins ara, d'altres exemples documentats bibliogràficament a banda de la coneguda marededéu de Guimerà, imatge de fusta que es conserva en força mal estat en una casa d'aquesta població.⁴ La peça que presentem, doncs, constituïria el segon exemple conegut de talla de fusta religiosa de cronologia romànica de la comarca.

Procedència i situació actual

Fins a mitjan segle XX es conservà a Cal Codina una verge de fusta de factura romànica de procedència desconeguda. Es tracta

¹ Aquests documents foren publicats amb posterioritat, per exemple, al treball de C. PUIGFERRAT I OLIVA, «Un altre document per a la Catalunya Carolíngia, Omet 923», *Ausa*, 21, 2003, p. 5-9, entre d'altres.

² Ens permetem citar el darrer exemple conegut, important tant per la seva novetat com pel caràcter excepcional de la seva documentació, F. RODRÍGUEZ BERNAL, *Collecció diplomàtica de l'Archivo Ducal de Cardona (965-1230)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2016 (en premsa).

³ La peça, en efecte, no apareix catalogada a les publicacions generals de referència que es dugueren a terme als anys 80 i 90 del segle passat; tampoc no en coneixem publicacions generals o específiques que la mencionin, cataloguin o descriguin des d'aleshores.

⁴ Vegeu, si us plau, C. LLARÁS USÓN, «La talla. La Segarra i l'Urgell», a *Catalunya Romànica*, XXIV, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1997, p. 372. L'autora afirma, amb contundència: "Tant a la comarca de la Segarra com a la de l'Urgell el patrimoni escultòric de fusta és gairebé nul. Només es conserva una talla de la Mare de Déu procedent de Guimerà i en condicions bastant deplorables (...) És una imatge tardana i amb escassos trets del que pot anomenar-se romànic".



Marededéu de Cal Codina, tal com era en 1915. Fotografia d'Adolf Mas i Ginestà, cedida per l'Arxiu Mas Amatller d'Art Hispànic de Barcelona.



Estat actual de la marededéu de Cal Codina, al seu emplaçament actual, després de la restauració que fou realitzada fa uns anys.

d'una peça policromada que presenta els trets característics habituals a l'estatuària rural en fusta del segle XIII: actitud hieràtica, talla esquematitzada i profusa policromia. No existeix a la documentació conservada cap pista que permeti esbrinar l'origen de l'obra. Els inventaris més antics de la parròquia de Sant Pere del Talladell (un dels orígens més probables de la peça) no menciona cap imatge de fusta que representi a la verge amb el nen. Tampoc les descripcions erudites que hom ha consultat referides al monestir de Santa Maria del Pedregal, l'altra gran institució religiosa de cronologia romànica del terme, en fan cap esment ni en època medieval ni durant el període modern. Tant si la peça es pot relacionar amb la parròquia de Sant Pere com si procedeix del monestir del Pedregal, en època contemporània apareix sempre vinculada a la família dels Codina, del Talladell. Aquesta família, especialment coneguda per ésser el bressol de Dolors Codina i Arnau, primera alcaldessa de Catalunya,⁵ és propietària, encara avui, d'una de les cases urbanes més importants i destacades del Talladell, que hom coneix com a Cal Codina. En aquesta casa fou trobada la talla fa tot just un segle. Allà era encara a mitjan segle XX quan passà a un membre d'una branca lateral de la família, persona que encara la conserva al seu domicili particular, a la capital de l'Estat.

Descripció de la talla

La descripció que hom pot fer de la talla es basa en la imatge fotogràfica que fou realitzada, ara fa 101 anys, per Adolf Mas i Ginestà o algun dels seus col·laboradors quan visitaren el poble del Talladell a inicis del segle, en 1915. La posterior restauració feta fa uns anys tot i que recupera de forma visible l'origen romànic de la peça modifica, en canvi, alguns elements que presenta la talla a la imatge de 1915. La nostra descripció es centrarà sobre aquesta darrera, tot mencionant repetidament alguns aspectes de la restauració. La fotografia forma part d'un conjunt de 5 imatges que foren realitzades a la mateixa data i que inclouen, a part de la que ens ocupa, d'altres, com ara una del drac de ferro de la façana de Cal Codina i tres imatges de l'ermita del Pedregal: la façana exterior, la verge gòtica de l'interior i el frontal del sarcòfag que decora una de les parets interiors.

La imatge romànica trobada és una talla de fusta policromada que posteriorment fou recoberta per una capa de guix i pintada amb diversos colors. L'estampa presenta la tradicional imatge de la Mare de Déu asseguda amb el seu fill sobre el seu genoll esquerre. La Mare i el Fill presenten una actitud que els és pròpia. La imatge presentava en 1915 signes importants de policromia, tot i que la imatge permet discriminar que ja aleshores la talla havia estat profusament repintada, almenys en alguns punts, com ara la vestimenta de la verge: sobre el seu genoll dret, al costat del nen Jesús, es veuen signes de desperfectes que tenen la mateixa coloració que la resta del vestit. Amb posterioritat a la seva marxa del Talladell, la figura fou novament policromada i la pintura anterior va quedar eliminada amb aquesta darrera intervenció.

La figura originària de la verge apareix asseguda sobre un tron desproveït de respatller, però franquejat amb dos elements laterals que semblen bastant treballats i que sobresurten de forma evident per ambdós costats. Maria té la seva mà dreta aixecada toscament i amb els dits tancats allí on sembla que devia sostenir la bola del món, un lliri o algun dels atributs que li són propis en aquest tipus de figures, tot i que la hipòtesi de la bola del món sembla la més versemblant en aquest cas. La mà esquerra —que ha estat clarament repintada del mateix color que la vestimenta— es recolza sobre el costat del Nen, al qual acull. La verge duu una toca al cap, peça de roba que apareix habitualment en els exemplars similars del segle XII i de començaments del XIII. En aquest cas la toca deixa veure el coll i una cara allargada, així com una petita part dels cabells per damunt del front. A l'alçada dels genolls la roba dóna lloc a diversos plecs que pengen pesadament sobre el terra. Es veu molt bé una altra vestimenta, d'un color més fosc, que apareix per sota de la túnica, sobre el seu pit. Encara un tercer vestit, una mena de capa o sobrevesta repintada de color idèntic a la túnica, cobreix completament el conjunt. La verge, que com és tradicional no porta nimbe, duu al cap un estrany barret allargat, pintat amb un color molt fosc, que finalitza amb una superfície plana. Podria tractar-se del tocat que, a l'època, duïen les dones que s'han consagrat a la religió, car algunes representacions contemporànies ens mostren

⁵ Sobre l'alcaldesa Codina vegeu, si us plau, N. LLORETA, «Dolors Codina Arnau (Lleida, 1878 - El Talladell, 1944). Una excepció entre la masculinitat política», a AA.VV., *Lleida és femení*, Lleida, Edicions AlfaZeta, 2009, p. 71-75.

religioses amb característiques semblants. De tota manera, el repintat podria perfectament amagar una corona que, antigament, hauria pogut coronar el conjunt. Per sota d'aquest barret es veuen part dels seus cabells. Una marca a la part frontal del barret podria al·ludir a una mutilació posterior. Al rostre han estat clarament tallades les cel·les, els ulls, el nas i els llavis que, juntament amb la policromia posterior donen al conjunt del rostre un caràcter serè. La verge està completament vestida amb una llarga túnica, amb coll en pic, que li arriba fins als peus, que, sembla, queden amagats a sota de la roba, tot i que la part inferior de la figura presenta signes evidents d'haver patit cops que han mutilat parcialment la part frontal inferior de la talla.

Sobre el genoll esquerre de la Mare de Déu es troba asseguda la figura del Nen Jesús. El Nen té un cos allargat, però ben proporcionat. Porta una túnica llarga que ha estat repintada d'un color semblant al de la vestimenta materna. Els seus peus, nus, li sobresurten per la part inferior de la túnica. Li manca el braç dret, que presumiblement –i si ens atenem a la resta d'exemples coneguts– podia haver estat fent el senyal de la benedicció. En el buit del desaparegut braç es pot veure clarament un cap de clau girat que podria respondre a les restes d'un intent de restauració anterior, força tosca. A la seva mà esquerra sosté una esfera de color fosc, la tradicional bola del món, atribut habitual i que, quan és portat pel Nen, fa que la mare no el porti a la mà (tot i que en coneixem exemples de duplicació). La figura del nen tampoc duu nimbe al cap, tot i que una escapçada a la part superior i posterior de la figura podria indicar que, més tardanament, li podria haver estat afegida una peça de fusta o de metall amb aquesta intenció, o inclús una corona, peces avui desaparegudes. Té el cabell curt i no porta cap corona. Al rostre destaquen els dos ulls, molt oberts i expressius. Els

llavis, molt desdibuixats, semblen esbossar un tímid somriure.

En termes generals, el conjunt presentava en el moment de la fotografia de 1915 un bon estat de conservació, malgrat que ja aleshores eren visibles alguns desperfectes evidents que no afectaven de forma destacada la seva qualitat. El més evident es refereix a una part del braç dret del nen Jesús, que ja aleshores havia desaparegut completament. Els altres, de menor importància, afecten les parts superior i inferior de la peça. Així, la part frontal del barret que duu la mare de Déu apareix mutilada i una part de la policromia s'havia després del rostre, just sobre el seu pòmul esquerre. La base de la peça apareix escapçada, com colpejada i es fa evident que manquen alguns pedaços que no semblen haver estat repintats. Al tron de la Verge hi falten també alguns punts de policromia. El repintat al qual la peça havia estat sotmesa ja a l'època no ajudaven a conèixer quin podia haver estat la seva coloració originària.

Pel que fa a l'aspecte de la imatge tal com es presenta actualment ha eliminat completament la pigmentació que presentava a inicis del segle passat, ha refet el braç dret de la Verge, tot afegint una bola del món inexistent en 1915, incorpora el perdut braç dret del Nen en actitud de benedicció i canvia la bola del món de la mà esquerra per un llibre sagrat daurat. A més, han estat eliminades les parts laterals del tron de la verge i s'hi han refet els peus calçats, també invisibles a la imatge de 1915.

La marededéu de Cal Codina del Talladell respon a una cronologia que podríem situar al segle XIII, sense fer més precisions atesa la dificultat de datar aquest tipus de peces. La col·locació del Nen lleugerament damunt el genoll esquerre de la Mare i el tipus de roba denoten, sembla, un exemplar de la cronologia que apuntem.

Bibliografia

BARRAL, X.; DUBY, G.; GUILLOT DE SUDUIRAUT, S. (1996). *Sculpture. The Great Art of the Middle Ages from the Fifth Century to the Fifteenth Century*. Colònia, Taschen.

LLARÁS USÓN, C. (1997). «La talla. La Segarra i l'Urgell». A *Catalunya Romànica*, XXIV, Barcelona, Fundació Enciclopedia Catalana, p. 372.

LLORETA, N. (2009). «Dolors Codina Arnau (Lleida, 1878 - el Talladell, 1944). Una excepció en-

tre la masculinitat política». AA.VV., *Lleida és femení*, Lleida, Edicions AlfaZeta, p. 71-75.

PUIGFERRAT I OLIVA, C. (2003). «Un altre document per a la Catalunya Carolíngia, Omet 923». *Ausa*, 21, p. 5-9.

RODRÍGUEZ BERNAL, F. (2016). *Col·lecció diplomàtica de l'Arxivo Ducal de Cardona (965-1230)*. Barcelona, Fundació Noguera (en premsa).